

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, професора **Огієнко Олени Іванівни**
на дисертацію **Фельцан Інни Михайлівни**

**«Розвиток культури іншомовного спілкування
в освіті дорослих Швеції»**

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
в галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка,
за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами

В умовах глобалізації та інтеграції, посилення міграції населення, а також переходу до інформаційного суспільства, суспільства знань та концепції освіти впродовж життя, активізується розвиток освіти дорослих, провідною місією якої є реалізація права на освіту впродовж життя кожної людини незалежно від статі, віку, національності, місця проживання, мови спілкування, а також інших обставин та ознак. Тому, саме освіта дорослих в умовах полікультурного суспільства може стати важливим інструментом забезпечення іншомовного спілкування. Це зумовлює необхідність пошуку ефективніших шляхів розвитку культури іншомовного спілкування в освіті дорослих. Водночас євроінтеграційна спрямованість вітчизняної освіти взагалі, та освіти дорослих, зокрема, робить виправданим звернення здобувачки до вивчення та аналізу досвіду Швеції з вирішення даної проблеми, оскільки Швеція – це країна, яка має тривалі та унікальні традиції розвитку освіти дорослих, вирізняється толерантним ставленням до інших культур та мов, має перевірені часом стратегії збереження розумної, збалансованої і стійкої багатомовності. З огляду на це, актуальність теми рецензованої нами роботи не викликає сумніву.

Актуальним виконане дослідження є також в світлі необхідності розв'язання низки важливих суперечностей, що об'єктивно мають місце в педагогічній теорії та практиці та визначені здобувачкою.

Доцільність вибору теми дослідження та її актуальність підтверджує й той факт, що вона виконана відповідно до наукової теми кафедри теорії та методики початкової освіти Мукачівського державного університету «Професійна підготовка педагога в умовах євроінтеграційних процесів» (0115U001797).

Наведені міркування дають підстави для ствердження, що дисертаційна робота Інни Михайлівни Фельцан є вчасної і актуальною, відповідає запитам і потребам сучасної педагогічної науки і практики, соціальному замовленню суспільства.

Нові факти, одержані здобувачем

Беззаперечна наукова цінність дисертаційного дослідження зумовлена тим, що дослідницею уперше окреслено тенденції розвитку культури іншомовного спілкування в освіті дорослих Швеції; визначено основні складові розвитку

культури іншомовного спілкування у закладах формальної та неформальної освіти дорослих Швеції розроблено й обґрунтовано періодизацію розвитку іншомовної освіти, формування культури іншомовного спілкування у Швеції, в якій виокремлено такі етапи як: «реформаторський» (середина ХІХ ст.); «соціально-адаптаційний» (початок ХХ ст.); «функціонально-прагматичний» (середина ХХ ст.); «розвивально-стимулюючий» (кінець ХХ ст. – початок ХХІ ст.); виявлено соціально-економічні фактори, які вплинули на модернізацію змісту і форм іншомовної підготовки у Швеції (відхід від домінування релігійної освіти та виникнення перших народних шкіл для освіти дорослих; децентралізація управління, диверсифікація освітніх програм з іноземної мови, посилення імміграційних процесів, розвиток міжнародної співпраці, демографічні зміни, застосування інноваційних технологій); систематизовано основні напрями розвитку іншомовної підготовки в Україні та Швеції; досліджено технології та методи розвитку культури іншомовного спілкування у закладах освіти дорослих Швеції; окреслено можливості використання прогресивних ідей розвитку культури іншомовного спілкування в освіті дорослих Швеції у вітчизняній педагогіці; подальшого розвитку набули положення щодо концепції розвитку культури іншомовного спілкування дорослих, інтегрованого бінарного навчання, інформального іншомовного середовища, інформаційно-комунікативних методів навчання, корпоративного навчання, дистанційного іншомовного навчання, соціокультурної складової іншомовної підготовки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз змісту дисертації, автореферату та публікацій І.М. Фельцан є підставою для висновку про наукову обґрунтованість і достовірність викладених авторкою результатів, що забезпечуються чіткістю окреслених кваліфікаційних ознак дослідження. У дисертації переконливо обґрунтовано вибір теми наукового пошуку, визначено об'єкт, предмет та дослідження, його задання, які спрямовані на розв'язання виявлених автором суперечностей, застосовано адекватні взаємопов'язані методи дослідження (теоретичні: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, порівняльно-історичний, хронологічний; емпіричні: бесіди, діалог, дискусія, спостереження, обговорення дослідницьких на конференціях, семінарах, круглих столах); здійснено аналіз обширної джерельної бази (593 найменувань, з яких 278 – зарубіжних видань) та широку апробацію матеріалів дисертації у виступах на науково-практичних конференціях, семінарах різного рівня. Це уможливило досягнення мети і виконання поставлених завдань.

Значення для науки й практики отриманих дисертантом результатів

Дослідження містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати розв'язують низку важливих загальнопедагогічних завдань. Уміння аналізувати різноманітні наукові проблеми і факти, глибоке розуміння й інтерпретація складних, недостатньо досліджених наукових категорій дозволило авторці здобути нові науково обґрунтовані теоретичні і практичні результати, які складають теоретичне підґрунтя подальших наукових розвідок з проблем педагогічної компаративістики. До перспективних наукових напрямів

належать: формування полікультурної особистості в умовах багатонаціонального мультилінгвального суспільства; дослідження організаційно-педагогічних умов реалізації контекстно-мовного інтегрованого навчання; вивчення регіональних особливостей організації навчання іноземних мов.

Не викликає сумніву практичне значення результатів дисертаційної роботи, яке полягає в тому, що автором розроблено навчально-методичні рекомендації з іншомовної підготовки для слухачів курсів післядипломної освіти; основні результати дослідження, його обґрунтовані провідні положення та джерельна база можуть бути використані викладачами педагогічних ЗВО та закладів післядипломної педагогічної освіти у процесі викладання курсів «Іноземна мова», «Друга іноземна мова», «Іноземна мова професійного спрямування», «Ділова іноземна мова», «Андрагогіка», (розділ «Тенденції розвитку освіти дорослих у країнах Європи»), викладачами і соціальними працівниками інституцій, що надають освітні послуги дорослим у контексті безперервного навчання в Україні: курсів підвищення кваліфікації, курси з опанування першою чи другою іноземною мовою, вдосконалення чи оновлення набутих раніше навичок. Матеріали дисертації можуть використовуватися в інформаційно-освітніх центрах підготовки працівників, які здійснюють розробку та реалізацію регіональних та національних програм для дорослого населення, реабілітаційних центрах; культурно-просвітницьких закладах; волонтерських громадських організаціях. Результати і висновки дослідження будуть мати практичне значення для розробки програм, нормативних документів та законодавчих актів з проблем освіти дорослих, а також для подальшого розвитку стратегії реформування системи освіти дорослих, зокрема стратегії розвитку неперервного навчання в Україні. Матеріали наукового пошуку можуть бути використані в історико-педагогічних, психолого-педагогічних та порівняльних дослідженнях.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Львівського національного університету ім. Івана Франка (Довідка № 2369-Н від 04.07.2019), Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника (Довідка № 01-23/251 від 25.11.2019), ТОВ «Джентерм Україна» (м. Виноградів) (Довідка № 37/06 від 26.06.2019), Мовної школи «Лінгва» (м. Мукачево) (Довідка № 5 від 24.12.2019).

Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Привертає увагу методологічно виважений підхід дисертантки до структурування змісту роботи, який складається з анотацій українською, англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, переліку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дослідження становить 315 сторінок, обсяг основного тексту складає 196 сторінок. Роботу ілюструють 3 таблиці і 16 рисунків..

Заслуговує схвалення ретельний аналіз у *першому розділі* дисертації стану опрацювання проблеми дослідження у сучасному науковому дискурсі, що дало можливість розкрити сутність, семантику та взаємозв'язок ключових понять: «освіта дорослих», «формальна освіта дорослих», «неформальна освіта дорослих», «іншомовна освіта», «культура іншомовного спілкування» та ін.; простежити генезу освіти дорослих у Швеції; дослідити особливості розвитку

культури іншомовного спілкування, розробити періодизацію розвитку іншомовної освіти, визначити й обґрунтувати етапи формування культури іншомовного спілкування в освіті дорослих Швеції, довести багатоаспектний і міждисциплінарний характер проблеми, необхідність її розв'язання в різних вимірах.

Вважаємо обґрунтованим висновки авторки про те, що сучасна освіта дорослих Швеції – це сукупність навчально-просвітницьких закладів, діяльність яких спрямована на формування полікультурного середовища, де усі суб'єкти навчального процесу відчують себе комфортно, незалежно від віку та національності, завдяки можливості постійного самовдосконалення (с. 65); іншомовна освіта дорослих є важливою складовою освіти дорослих Швеції (с. 96).

Важливим аспектом роботи є визначення та обґрунтування автором організаційно-педагогічних засад формування культури іншомовного спілкування в освіті дорослих Швеції у *другому розділі* дисертації.

Привертає увагу виокремлення та обґрунтування основних напрямів розвитку іншомовної підготовки дорослих у формальній та неформальній освіті дорослих Швеції (с.109), особливостей іншомовної підготовки дорослих (с. 107).

Значний науковий інтерес становить аналіз освітніх програм іншомовної освіти для іммігрантів у Швеції, який дозволив зробити висновки про те, що формальна іншомовна освіта дорослих має деталізований, чітко структурований характер та передбачає набуття цілісного, багаторівневого, наслідувального, накопичувального досвіду, який готує до перебування у полікультурному середовищі (с.111); визначальне значення у розвитку культури іншомовного спілкування має неформальна освіта дорослих, освітні заклади якої забезпечують підготовку дорослої людини до професійного спілкування, формування ділової іншомовної компетентності, знайомство з соціокультурними особливостями функціонування та розвитку мови (с.122).

Цілком переконливо автор доводить, що підвищенню ефективності іншомовної підготовки дорослих, розвитку культури іншомовного спілкування в освітніх закладах формальної та неформальної освіти дорослих Швеції сприяє використання контекстуального, моделюючого, інтегрованого, стимулюючого, компетентнісного навчання (с. 122-123), а також інтерактивних форм та методів навчання, таких як: дискусія («discussion»), групи, що радяться («buzz-groups»), рольові ігри («role plays»), імітаційні вправи («simulation exercises»), подорожі, поїздки та екскурсії («visits, tours and field trips»), майстерні («workshops»), індивідуальні завдання («assignments»), комп'ютеризоване навчання («computer assisted learning»), навчальні контракти («contract learning»), персоналізована система навчання («personalized systems of instruction»), тощо.

Вартий підтримки висновки Інни Михайлівни про те, що характерною особливістю іншомовного навчання дорослих у Швеції є активне використання комунікативних технологій, зокрема, технологій навчання через спілкування (Communicative Language Teaching (CLT), контекстно-мовного інтегрованого навчання (Content and Language Integrated Learning (CLIL), технологій дистанційного навчання.

Важливим в теоретичному і практичному вимірах є третій розділ дисертації, в якому здобувачка звертається до аналізу сучасного стану іншомовної підготовки дорослих в Україні (п. 3.1), Увагу привертає проведене здобувачкою опитування, в якому прийняли участь 80 викладачів освітніх закладів України, що дозволило виявити особливості та труднощі іншомовної підготовки дорослих, обґрунтувати наявність подібних та специфічних підходів у Швеції та Україні, розробити науково-методичні рекомендації щодо можливостей використання конструктивних ідей шведського досвіду в системі освіти дорослих Україна на державному, регіональному рівнях, рівні освітнього закладу формальної та неформальної освіти дорослих.

На позитивну оцінку заслуговують додатки до дисертаційної роботи, які вдало доповнюють її зміст.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях.

Основні результати, наукові положення, висновки та рекомендації достатньо повно відображено у 28 публікаціях (24 – одноосібні), серед яких: 2 колективні монографії; 11 статей у наукових фахових виданнях України; 2 статті у наукових періодичних зарубіжних і наукометричних виданнях (у тому числі у виданні країни, що входить до Європейського Союзу (Угорщина)); 1 методичні рекомендації; 12 публікацій у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Дискусійні положення та зауваження до змісту роботи

Оцінюючи позитивно дисертаційне дослідження, вважаємо за потрібне висловити певні побажання та зауваження дискусійного характеру:

1. Попри детальну та ґрунтовну характеристику у п. 1.3. таких базових понять як «іншомовна освіта», «культура іншомовного спілкування», за логікою дослідження варто було б перенести їх аналіз у п.1.1., який має назву «Аналіз базових понять дослідження».
2. Ми підтримуємо прагнення дисертантки цілісно, на основі широкої джерельної бази прослідкувати динаміку становлення та розвитку культури іншомовного спілкування у Швеції в хронологічній послідовності, починаючи з ХІХ століття. У цьому контексті доцільно було б означити в роботі нижню та верхню хронологічні межі дослідження.
3. Відзначаючи логіку і глибину наукової розвідки щодо розкриття генези іншомовної освіти, формування культури іншомовного спілкування у Швеції, вважаємо, що варто було б більше уваги приділити критеріям, що були покладені в основу авторську періодизації її розвитку.
4. Практична цінність роботи значно зросла б, якби у додатках з метою розширення наочності представлених матеріалів та на основі дослідження діяльності провайдерів іншомовної освіти дорослих, було наведено більше прикладів програм курсів з розвитку культури іншомовного спілкування, які пропонуються закладами формальної та неформальної освіти дорослих у Швеції.

5. Заслуговує безумовного схвалення ретельний аналіз педагогічного інструментарію розвитку культури іншомовного спілкування дорослих у Швеції, поданий у п. 2.2. Водночас, на нашу думку, дослідниці вартувало здійснити аналіз форм, методів та технологій розвитку культури іншомовного спілкування дорослих в окремому параграфі другого розділу. Це сприяло б посиленню логічності та структурованості викладу матеріалу.
6. Автор здійснила теоретичне дослідження актуальної проблеми. Воно має вагому наукову новизну та практичне значення. З огляду на це вважаємо за доцільне рекомендувати здобувачці підготувати навчальний посібник щодо розвитку культури іншомовного спілкування дорослих, який обов'язково стане у нагоді андрагогам.

Висловлені зауваження та побажання не знижують наукової і практичної цінності й загальної позитивної оцінки рецензованої роботи.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів»

На основі вивчення поданої роботи можна дійти висновку, що дисертаційна робота «Розвиток культури іншомовного спілкування в освіті дорослих Швеції» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагоме теоретичне і прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог щодо оформлення дисертації» (zareєстрованого в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2017 року за № 155/30023), а також відповідає нормативним вимогам «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №167 від 06.03.2019 р., а її авторка – Фельцан Інна Михайлівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка, за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки
Сумського державного педагогічного університету
імені А.С.Макаренка

О.І. Огієнко

